

Prof. Dr. Irk Ferenc

Városi biztonság, nagyvárosi bűnmegelőzés

Bevezető

Európa a XXI. század elején több ezer éves történelmének – legalábbis békés időszakait tekintve – vélhetően legmarkánsabb átalakulásán megy keresztül. Lezárulóban van az osztálytársadalmak több évszázados időszaka. Többé-kevésbé véglegesnek tekinthető nemzetállamok határai bontakoznak ki, amelyek közül sokra hamarosan azok „légiésülése” vár. Bár az egyesült Európa-pártiak és az ún. euroszeptikusok vitája nem jutott nyugvópontra, a sok harcot megélt földrész lassú újraegyesülése feltartóztathatatlan folyamatnak látszik.

Ebben az Európában már több évszázada döntő szerepet játszanak a városok, de legalábbis a városias települések. Ezek kulturális, közgazdasági szerepének ecsetelése nem ennek a dolgozatnak a feladata. Utalunk azonban arra, hogy valamely európai ország közbiztonságának alakulása szempontjából már régóta nem közömbös, hogy mit produkálnak a városai, amelyek szerepe méginkább felértékelődik akkor, ha azt vizsgáljuk: milyen az emberek közbiztonságról alkotott véleménye; másképp fogalmazva: milyen a városlakók biztonságérzete.

Az új évezred Európájának olyan problémákkal is meg kell küzdenie, amelyekre ugyan korábban voltak már példák, azonban ezek rég feledésbe merültek. Ilyen a manapság meglehetősen leegyszerősítéssel csak „új népvándorlásnak” nevezett migrációs folyamat, ami megint csak elsősorban a városokat érinti. S természetesen ebben a környezetben érhetőek tetten az elmúlt évszázadok Európájának ma már világszerte terebélyesedett gondjai, mint a társadalom fősodrásából leszakadók, munkanélküliek, hajléktalanok „kezelése”.

Bár olykor az az érzés támadhat, hogy a vidék nagyobb bajban van, mint a város, azonban a hangerő tévútra viheti az óvatlan szemlélőt. A XXI. század Európájának jó- vagy balsorsa nem ezen országok vi-

déki népességének közérzetén, hanem a városi problémák sikeres vagy sikertelen kezelésén fog eldőlni. Minden modern államberendezkedés egyik fontos jellemzője a folyamatok átláthatósága (transzparenciája). Ha a városokban ellenőrizhetetlen folyamatok indulnak meg (pl. önkényes lakásfoglalásokkal, „bádogvárosok” kialakulásával, bizonyos közösségi helyeknek a többség számára elviselhetetlenné válásával), azok később többnyire nem, vagy csak jelentős károk elviselésével kanalizálhatók. Amennyiben az európai városok képesek úrrá lenni gondjaikon: a földrészünk életképessége többé-kevésbé biztosított maradhat.

Azért csak többé-kevésbé, mert a XXI. század a sokat emlegetett globalizációval párhuzamosan olyan problémák halmazát is kénytelen magával cipelni, az ezekből keletkező kihívásokra adekvát válaszokat találni, amelyek messze túlmutatnak egy-egy város, állam vagy akár nagyobb régió lehetőségein. Az osztálytársadalmak rendszeréből a világ még a XX. század második felében megindult a rizikótársadalom irányába. Ez nemcsak új problémákat, hanem a korábbi évszázadokban megszokottaktól alapvetően eltérő prioritásokat és eddig ismeretlen problémamegoldások kitalálását teszi – még hozzá sürgetően – szükségessé.²⁹

Ma még nem ismerjük, hogy ezekre a változásokra egyrésztől a társadalom, másrésztől az annak képviselőit ellátó politika, nemkülönben a társadalmi változásokkal párhuzamosan alakuló, és ezen átalakulásokra egyre nagyobb befolyással bíró gazdasági erőközpontok hogyan fognak reagálni. Azt tudjuk, hogy az utóbbi folyamatok iránt valamennyi, eddig említett közvélemény-formáló erő egyelőre teljes mértékben érzéketlen. Érdeklődésüket egyik irányból a globalizációval együtt járványszerűen terjedő nemzetközi (és gyakran szervezett) bűnözés, másrésztől a lakosság mindennapjait megkeserítő, a lakossági biztonságérzetet rövid távon befolyásoló hagyományos devianciák (ezek körében az ide sorolható bűnelkövetési formák) kötik le.

²⁹ Erről részletesebben lásd: Irk F.: Biztonságérzet rizikótársadalomban? In: Korinek L. – Kóhalmi L. – Herke Cs. (szerk.): Emlékkönyv Irk Albert egyetemi tanár születésének 120. évfordulójára. Pécs, 2004., 59–72. p.

Korábban megállapítottuk: a biztonság és annak lakossági megítélése (biztonságérzet mint pozitív megközelítés, félelem és szorongás mint negatív megközelítés) a biztonságteremtő és -fenntartó szervek, intézmények tevékenységének megítélése szempontjából egyenlően fontos. Ahhoz pedig, hogy a közbiztonságról hiteles képet kaphassunk, szükség van a lakossági vélemények ismeretére is. Az emberek ugyanis számos olyan, biztonságérzetüket kedvezőtlenül befolyásoló jelenségről (köztük a legsúlyosabbaknak minősülő bűncselekményekről) is számot adnak, amelyek vagy nem jutnak a bűnüldözésre és -megelőzésre hivatott szervek tudomására, vagy ezen szervezetek különféle manőverei következményeként nem kerülnek nyilvánosságra, még kevésbé a statisztikai adatrendszerbe.³⁰

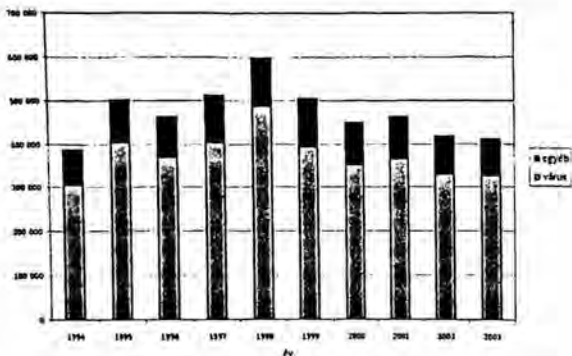
1. Statisztikai áttekintés

Az elmúlt évtized kriminálstatisztikáját megtekintve szembetűnik, hogy az *ismertté vált bűncselekményeket* gyakorlatilag változatlan nagyságrendben – 78-80% között – városokban követik el (lásd 1. sz. táblázat és 1. sz. ábra).

1. TÁBLA: Bűncselekmények az elkövetés helye szerint (1994–2003)

Év	Ismertté vált bűncselekmények száma	Az elkövetés helye, város	%
1994	389 451	304 169	78,1
1995	502 036	402 150	80,1
1996	466 050	367 045	78,8
1997	514 403	402 572	78,3
1998	600 621	485 233	80,8
1999	505 716	391 937	77,5
2000	450 673	349 791	77,6
2001	465 694	362 420	77,8
2002	420 782	328 542	78,1
2003	413 343	326 234	78,9

³⁰ Erre részletesen ld. az OKRI-ban „Áldozatok és vélemények” címmel pályázati támogatással folyt kutatásról szóló beszámolókat. Így Irk F. (szerk.): *Áldozatok és vélemények I. és II. kötet*. OKRI, 2004.

I. ÁBRA: Bűncselekmények az elkövetés helye szerint (1994–2003)

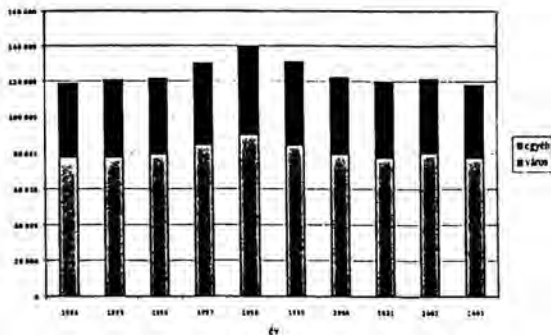
Az utóbbi tíz év adatai szerint az ismertté vált személy elleni bűncselekmények 67–70, az erőszakos és garázda bűncselekmények 68–71, a közlekedésiek 69–70, az ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmények 70–75, az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közigazgatás elleni bűncselekmények 51–73, a közrend elleni bűncselekmények 81–83, a gazdasági bűncselekmények 65–90, a vagyon elleni bűncselekmények 78–79%-át városokban követik el. Az ismertté vált bűncselekmények számát tekintve első helyen a vagyon elleniek vannak. E kategóriát a közrend, a közlekedés és a személy elleni bűncselekmények követik. Már e számarányok alapján is érthető, hogy

- elsősorban a városi lakosságot érinti nagy számban a bűnözés, s emiatt
- indokoltak azok a kutatások, amelyek a városi lakónépesség szorongásai között eminens figyelmet szentelnek a bűnözéstől való aggodásnak.

Az előbbtől kissé különbözik a kép akkor, ha azt vizsgáljuk: a bűncselekmények *elkövetői lakóhelyét* tesszük elemzés tárgyává. Ebben az esetben azt látjuk, hogy az ismertté vált bűnelkövetőknek „csak” 63–65%-a városlakó. (2. sz. táblázat és 2. ábra.)

2. TÁBLA: Bűnelkövetők az elkövető lakóhelye szerint (1994–2003)

Év	Ismertté vált bűnelkövetők száma	Az elkövető lakóhelye, város	%
1994	119 494	77 080	64,5
1995	121 121	76 790	63,4
1996	122 226	78 837	64,5
1997	130 966	84 057	64,2
1998	140 083	89 554	63,9
1999	131 658	84 192	63,9
2000	122 860	78 445	63,8
2001	120 583	76 919	63,8
2002	121 885	79 482	65,2
2003	118 145	76 857	65,1

2. ÁBRA: Bűnelkövetők az elkövető lakóhelye szerint (1994–2003)

Városlakó a vagyon elleni bűncselekmények ismertté vált elkövetőinek 65–68%-a. Ez a szám közrend elleni bűncselekmények esetében 61–63, a közlekedési bűncselekmények körében 64–66, a személy elleni bűncselekmények esetében 60–63% között ingadozik. Ebből az következik, hogy

- a nem városlakók a városi bűncselekményekben kissé felülreprezentáltak; továbbá
- nem nélkülöz minden alapot a városlakóknak a nem helybélielktől való szorongása.

A jelenlegi statisztikai adatszolgáltatás azt nem képes kimutatni, hogy a *bűncselekmények sértettjei* milyen arányban laknak városban, illetve vidéken. Emiatt eleve nincs lehetőség választ kapni arra, hogy milyen arányban vesznek részt városokban bekövetkező bűncselekményekben nem városlakók.¹¹

2. És Budapest? (3. sz. táblázat)

Mind a bűncselekmények, mind az elkövetők számarányát tekintve véve megállapítható, hogy

- bár a lakosságszámhoz viszonyítva a felülreprezentáltság megvan,
- azonban a főváros szerepe lassú ütemben ugyan, de tendenciájában egyértelműen csökken.

Az utóbbi tíz év budapesti adatai szerint az ismertté vált személy elleni bűncselekmények 22–32, a közlekedésiek (csökkenő tendencia mellett) 16–28, az ifjúság és nemi erkölcs elleni bűncselekmények 22–38, az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közéleti tisztasága elleni bűncselekmények 10–32, a közrend elleni bűncselekmények

¹¹ Többek között erre a kérdésre kereste a feleletet az előző lánbjegyzetben jelzett kutatás.

3. TÁBLA: A bűncselekmények az elkövetés helye és az elkövető lakóhelye szerint (1994–2003)

Év	Az elkövetés helye Budapest			APz elkövető lakóhelye Budapest		
	város	Budapest	a városok %-ában	város	Budapest	a városok %-ában
1994	304 169	129 160	42,5	77 080	23 798	30,9
1995	402 150	123 636	30,7	76 790	19 954	26,0
1996	367 045	146 160	39,8	78 837	20 116	25,5
1997	402 572	134 701	33,5	84 057	20 645	24,6
1998	485 233	226 224	46,6	89 554	22 265	24,9
1999	391 937	144 331	36,8	84 192	20 845	24,8
2000	349 791	120 453	34,4	78 445	19 098	24,3
2001	362 420	120 189	33,2	76 919	16 264	21,1
2002	328 542	111 445	33,9	79 482	18 032	22,7
2003	326 234	108 816	33,4	76 857	19 577	25,5

30–42, a gazdasági bűncselekmények 20–55, a vagyon elleni bűncselekmények 31–52%-át itt követik el. Az ismertté vált bűncselekmények számát áttekintve elsősorban a nagyfokú ingadozás tűnhet fel.

A budapesti elkövetők cselekmények szerinti megoszlását vizsgálva kitűnik, hogy a személy elleni bűncselekmények elkövetőinek 18–26, a közlekedésiek 18–31, a nemi erkölcs elleniek 21–31, az államigazgatás és a közélet tisztasága elleniek 23–33, a közrend elleniek 23–34, a gazdaságiak 18–35, a vagyon elleniek 22–31%-a fővárosi lakos. Ezúttal is az ingadozás és számos bűncselekmény esetében a növekvő nem fővárosi elkövetői illetőség a jellemző.

3. A városlakók félelmei, szorongásai és közérzete

A bűnözéstől való félelemmel és szorongással összefüggő kutatások hosszú hagyományra tekintenek vissza. A viktimológiai kutatások hamar elvezettek ahhoz a megfigyeléshez, miszerint nem kizárólag a bűnelkövetők megváltoztatásával (pl. reszocializálásával, a büntetés élményének katartikus hatásával stb.) lehet visszaszorítani a bűnözést, hanem azzal is, hogy az embereket általában, a bűnelkövetők támadá-

sának pedig különösen kitett személyeket speciálisan felkészítjük a helyes védekezésre. Ehhez azonban nemcsak a jogi procedúrában már áldozattá nyilvánítottokról, hanem a veszélyeztetettekről és a hatóság tudomására nem jutott sértettekről is több információra volna szükség. Ezt a – már nem csak a bűnügyi tudományok művelői, hanem a politikusok által is támasztott – igényt kísérelték meg kielégíteni az úgynevezett áldozati lekérdezések, angol elnevezéssel a victim surveyk. E kutatások a 90-es évek elején váltak intenzívvé, második felében pedig számos országban rutinszerűvé. Az első – Korinek László nevéhez fűződő – nemzetközi együttműködésben megvalósult, és ezért az ország határain túli összehasonlításra is alkalmas felmérés Magyarországon a XX. század nyolcvanas éveiben zajlott le.²² A 90-es évek második felében – elsősorban a Belügyminisztérium felkérésére – az OKRI kutatói közül számosan vettek részt, illetve irányítottak ilyen jellegű kutatásokat. Ezek egy része ugyancsak nem nélkülözte a nemzetközi együttműködést. Ebbe a körbe sorolható az a kriminológusok és városszociológusok közreműködésével, továbbá az Európai Bizottság támogatásával 2002–2004 között Amszterdam, Budapest, Hamburg, Krakkó, és Bécs városokban folyt (ún. InSec²³) kutatás, amelyet Hamburg koordinált. A városokra és a városonként kiválasztott két-két kerületre kiterjedő felmérés foglalkozott az utolsó fél évszázad társadalmi-gazdasági átalakulásával, a bűnözésben bekövetkezett változásokkal, a lakossági szorongások különféle megnyilvánulásaival, valamint a bűnözés csökkentése érdekében megtett intézkedésekkel. Ennek során szakértő interjúkra és városonként 2-2 kiválasztott kerületben, területi egységenként általában 500 fős lakossági lekérdezésre is sor került.

A következőkben előbb mind az öt, majd a továbbiakban, a magyar vonatkozásban sok szempontból kitüntetett érdeklődésre számot tartó három város két-két kerületének néhány, figyelemre méltó hasonló, illetve eltérő vonásának bemutatására kerül sor.

²² Korinek L.: *Rejtett bűnözés*. KJK, 1988.

²³ InSec = Insecurities in European Cities.

Előjáróban érdemes arra felhívni a figyelmet, hogy noha az egyes városok kerületeinek kiválasztási szempontjai között szerepelt azok eltérő biztonsági szintje, mégis sok esetben az azonos városokon belüli kerületek között nagyobb volt a hasonlóság, mint a különböző városok általános szorongási, illetve közérzeti színvonalá között.

3.1. Öt város félelmei és szorongásai

Az emberek közérzetét számos körülmény zavarhatja. Itt ismét el kell egymástól választani a tényeket és azok interiorizációját. A vélemények a megkérdezettek megélt élményeiről szólnak, amelyek mégis csak elsődleges fontosságúak, ha nem csak úgynevezett objektív, külső szemlélként akarunk az emberi környezetről véleményt alkotni.³⁴ A következőkben ezeknek eredünk nyomába.

Elsőként az egyén által megélt *globális problémák* után tudakozódunk, előre előkészített lista alapján. Erről ad képet a 4. sz. táblázat.

Ezután arra kerestünk választ, hogy melyek azok a problémák, amelyek az embereket *városukban leginkább nyugtalanítják*. A felkínált menüből történő választás az egyes problémák fontossági súlyáról ad képet (5. sz. táblázat).

Ezt követően a *kerületben fellelhető kellemetlenségek* súlyát vizsgáltuk. A szubjektív megélés szintjéről a 6. sz. táblázatból alkothatunk véleményt.

Néhány megjegyzés az egyes kerületek közötti eltérésekről:

A rossz közvilágítás: Hamburg egyik kerületében csaknem kétszer annyian jelzik igen nagy problémának, mint a másikkban (15 vs. 26%).

Lerobbant épületek: mind Budapesten, mind Krakóban – a valóságos helyzettel adekvátan – a két kerület között nagy az eltérés. (Igen nagy probléma: Ferencvárosban 25, Budafok-Tétényben 13%, Krak-

³⁴ Épp ezért az igazság egyik felét jelentik pl. a bűnözés alakulásáról, a közbiztonság vagy éppenséggel a lakossági jólét változásáról szóló információk. Ezek igazi jelentőséggel csak akkor bírnak, ha az érintett főszereplők ezt el is hiszik, magukévá teszik, véleményük többé-kevésbé egybevág a külső megfigyelőével.

4. TÁBLA: Városlakók és globális problémák

A városlakókat a globális problémák közül leginkább nyugtalanítja	A városok ranghelye (és Budapest valamint a szélső helyek* átlagértéke)				
	Amsterdam	Budapest	Hamburg	Krakko	Wien
tömeges munkanélküliség	4	3(3,92)	2	1(4,78)	5(3,84)
környezetszennyezés	5(3,62)	1(4,37)	3	2	4
atomerőművek	5(3,37)	4(3,48)	1(3,90)	3	2
iszlám és nyugati világ konfliktusa	2	4(3,92)	3	1(4,18)	5(3,55)
járványos betegségek	3	2(4,18)	4	1(4,42)	5(3,43)
háborúk	4	3(4,04)	2	1(4,51)	5(3,91)
túlnépesedés	5(3,20)	3(3,42)	1(3,75)	2	4
népvándorlás szegényből gazdag országokba	5(3,11)	1(3,68)	2	3	4
nemzetközi bűnözés	5(3,71)	3(4,08)	2	1(4,38)	4
terrorizmus	4	3(4,25)	2	1(4,51)	5(3,93)

* 5 = nagyon nagy probléma; 1 = egyáltalán nem probléma

5. TÁBLA: Városlakók és városi problémák

A városlakókat a városi problémák közül leginkább nyugtalanítja	A városok ranghelye (és Budapest valamint a szélső helyek átlagértéke)				
	Amsterdam	Budapest	Hamburg	Krakko	Wien
munkanélküliség	4	3(3,89)	2	1(4,71)	5(3,62)
bűnözés	4	2(4,35)	3	1(4,50)	5(3,24)
bűnelkövetés külföldiek sérelmére	3	4(3,26)	2	1(3,60)	5(2,82)
korupció	4	2(4,19)	3	1(4,40)	5(2,70)
szegénység	4	2(4,20)	3	1(4,55)	5(3,27)
utcai drogozás	3	4(3,99)	2	1(4,46)	5(3,71)
biztonság hiánya buszon, vonaton	2	3(3,13)	4	1(4,42)	5(2,43)
iskolai erőszak	3	4(3,17)	2	1(4,29)	5(2,90)
elégtelen egészségügyi ellátás	3	1(3,59)	4	2(3,55)	5(1,82)
bűnöző külföldiek hulizánok	4	1(3,80)	1(3,80)	1(3,80)	5(3,26)
		2(3,42)	4	1(4,27)	5(2,27)

6. TÁBLA: Városlakók és lokális problémák

Kellemtelenségek a kerületben	A városok ranghelye (és Budapest valamint a szélső helyek átlagértéke)				
	Amsterdam	Budapest	Hamburg	Krakkó	Wien
a rossz közvilágítás	1(2,64)	1(2,64)	4	3	5(2,19)
lerobbant épületek	2	3(2,91)	4	1(2,99)	5(2,04)
graffitik	3	4(2,85)	2	1(3,31)	5(2,20)
fiatalkori bandák	2	4(2,86)	3	1(3,95)	5(2,67)
szemét az utcán, parkokban	1(3,84)	2(3,75)	3(3,58)	4(3,44)	5(2,59)
hajléktalanok, koldusok	1(3,42)	2(3,33)	5(2,08)	3	4(2,09)
nők molesztálása	1(3,01)	3(2,51)	4	2	5(2,30)
ittasok az utcán	3	2(2,91)	4	1(3,73)	5(2,39)
nem elegendő rendőr	3	2(3,40)	4	1(4,14)	5(2,75)
kevés szabadidős lehetőség	2	4(2,81)	3	1(3,73)	5(2,62)
erőszak a családban	4	3(2,65)	1(2,83)	2	5(2,44)
túl nagy zaj	1(3,06)	3(2,71)	4	2	5(2,37)
vandalizmus	2	4(2,98)	3	1(3,76)	5(2,75)
közterületi erőszak	2	3(2,71)	4	1(3,48)	5(2,15)
gyerekmolesztálás	2	4(2,39)	3	1(2,83)	5(2,10)
szociális segítség hiánya	2	3(3,24)	4	1(3,59)	5(2,35)

kó Kazimierz kerületében 38%, paneles lakótelepi részén 8%. A többi városban azonban ezt a súlyt még csak meg sem közelítették: 2–12% között volt azok aránya, akik igen súlyos problémaként jelezték.

Grffitik: Amsterdam két kerülete között van nagy különbség. Igen súlyos problémaként éli meg az egyik kerület 5, a másik 16%-a, ez utóbbi ugyanolyan arányban, mint a ferencvárosiak. Jellemző a megítélés objektív és szubjektív szempontjai közötti viszonyra, hogy a graffitivel jóformán nem is találkozó XXII. kerületi lakosok saját kerületükben nagyobb arányban (20%) találják ezt súlyos problémának, mint az összemocskolt falakkal „büszkélkedő” IX. kerületiek.

Fiatalokú bandák: mind Amsterdam (63 vs. 51%), mind Budapest (38 vs. 26%), mind Hamburg (58 vs. 40%), mind Bécs (21 vs. 32%) két-két kerületének lakói között nagy eltérés van, ha az „igen nagy probléma” kategórián belüli megoszlást vizsgáljuk. Budafok-Tétényben (23 vs. 11%) és a bécsi Leopoldstadtban (25% vs. 7%) vannak többen azok,

akik a fiatalkorú bandákat semmiféle problémaként nem érzékelik, mint azok, akik ezt nagyos súlyos problémaként jelenítik meg.

Személ az utcán, parkokban: minden városban nagy az eltérés a kerületek között; elsősorban a belvárosi kerületekben jelentkezik nyomasztó gondként.

Hajléktalanok, koldusok: Hamburg és Bécs lakossága erre nem érzékeny, a többi városban a kerületek között jelentős az eltérés.

Nők molesztálása: Amszterdam és Krakkó egy-egy kerülete kitűnik nagyfokú érzékenységgel, Hamburg lakossága általában, Bécs külső kerülete pedig nagymértékben érzéketlen e problémára. Mind Budapest, mind Hamburg mindkét kerülete lakosságának mintegy egyharmada nem érzékeli ezt a kérdést problémaként, Bécs külső kerületében pedig minden második ember vélekedik így.

Ittasok az utcán: Krakkó számos szórakozóhelyével teletűzdelt belvárosi kerülete lakosainak fele tartja nagy problémának, szemben a bécsiek ilyen irányú 5-6%-ával. Az egyes kerületek között – a már említett Bécs kivételével – mindenütt nagy az eltérés, a belvárosi kerületek lakosai e hátrányokat sokkal inkább megérik.

Nem elegendő rendőr: az egységesen leginkább elégedett Hamburg kivételével a kerületek között a probléma súlyosságának megítélésében vannak eltérések.

Kevés szabadidős lehetőség: Bécs két kerülete között szignifikánsnak tekinthető az eltérés, egyébként a városokon belül a kerületek meglehetősen homogén képet mutatnak.

Erőszak a családban: Budapest két kerülete tér el jelentős mértékben egymástól, ha azokat az értékeket vetjük egybe, amelyek azt mutatják, hogy ez egyáltalán nem probléma. A IX. kerületiek 18, a XXII. kerületiek 36%-a (egyébként valamennyi város kerületei közül a legmagasabb arányban) vélekedik így.

Túl nagy zaj: Bécs kivételével, amelyik – a többivel egybevetve – megkérdozett véleménye alapján a „csendes város” címet is elnyerhőné, valamennyi városban lényeges eltérés mutatkozik a kerületek között. Különösen érdekesen viselkedett az egyik holland kerület lakossága, mert ugyanabból a kerületből kerültek ki legtöbben azok, szerint a túlságosan nagy zaj igen nagy probléma, és azok is, akik szerint ez egyáltalán nem jelent problémát a kerületben.

Vandalizmus: Amszterdamban és Budapesten a kerületek között nagy a különbség, a többi város különböző kerületeinek megítélése nagyjából egységes.

Közterületi erőszak: Amszterdam kivételével a városokon belül a kerületek nagyjából egyforma súllyal ítélik meg a kérdést.

Gyerekmolestálás: Amszterdam kivételével a városokon belül a kerületek nagyjából egyforma súllyal ítélik meg a kérdést.

Szociális segítség hiánya: Bécs kivételével a többi város kerületei között nem mutatkozott eltérés.

A biztonságérzet más minőségben jelentkezik nappal és éjjel (pontosabban: sötétedés után). Sokan vannak, akik a város bizonyos pontjain nappal nyugodtan közlekednek, éjszaka (sötétben) viszont elkerülik. Egyszer okkal, másszor ok nélkül. Mindkét magatartás a biztonságérzet minősített hiányát jelenti, hiszen mind a tájékozódás, mind az adott hely nappali és éjszakai miliójének különbözősége szorongást válthat ki az emberek kisebb vagy nagyobb részéből.

Csaknem minden városban vannak negyedek, amelyek éjszakai közbiztonsága hírhedten rossz. Az is tény, hogy az ún. jobb kerületeknek is vannak szorongáskeltő részei. Ezek különösen akkor problematikusak, ha az ember nem maga választja meg, hogy oda akar-e menni sötétedés után. Aki ilyen helyen lakik, annak nincs más választása. Vagy csak az, hogy *éjjel (sötétedés után) nem hagyja el lakását.*

Ebből a szempontból az egyes városok, városrészek nagyon eltérő képet mutattak. Amszterdamban (20, ill. 24%) és különösen Bécsben (13, ill. 16%) viszonylag kevesen vannak olyanok, akik soha, vagy csak ritkán hagyják el lakásukat. Hasonlóan alacsony az arány Hamburg egyik városnegyedében (24%), míg a másokban csaknem kétszer annyian nyilatkoztak így (43%). Krakkó egyik negyedében az ott lakóknak csaknem fele (45%), a másokban – hasonlóképp Budapest mindkét kerületéhez (37, ill. 36%) – a nyilatkozók több mint egyharmada (38%) soha vagy csak ritkán hagyja el sötétedés után lakását.

A sötétedés után lakásukat el nem hagyók túlnyomó többsége azt állította, hogy azért van sötétedés után lakásában, mert *szerepel otthon lenni.* Az egyes kerületek között azonban nagy az eltérés: 72 és 91% között váltakozik. A sötétedés utáni otthonmaradás indokául a *sötétől való félelmet* legnagyobb arányban az amszterdamiak (38, ill. 40%),

legkisebb arányban a budapestiek (19, ill. 18%), valamint az egyik krakkói külterületi lakótelep megkérdezettjei (14%) említették. De Bécs, Krakkó és Budapest lakói hasonlóan alacsony arányban választották ezt a lehetőséget (14 és 22%). A hamburgiak ennél valamivel nagyobb arányban (25, ill. 26%) jelezték indokként a félelmet. Sokat árul el az egyes városok és kerületek megkérdezett lakosságának életkoráról, ha azt vizsgáljuk: a sötétedés utáni otthonmaradás indoka az, hogy az egyén fizikailag képtelen elhagyni lakását. Ennek és még néhány indoknak a vizsgálati mintán belüli megoszlását a 7. sz. táblázatban lehet nyomon kísérni.

E témakörben utolsóként azt tudakoltuk: mennyiben tartja valószínűnek, hogy a lakókerületében az elkövetkező időben esetleg áldozattá válhat bizonyos, általunk megnevezett eseményeknek (8. sz. táblázat).

Ezúttal is hangsúlyozni kell, hogy a városokon belül az egyes kerületek között számos kérdés esetén jelentős az eltérés.

7. TÁBLA: Az éjszakai lakás el nem hagyás indoka (%)

Indok	város - kerület									
	Amstertam		Budapest		Hamburg		Krakkó		Bécs	
	De Baarsjes	Zuidoos	IX.	XXII.	Wilhelmsburg	Sterisloop Bramfeld	Gregorki/Kazimierz	Nowy Biezanow	Leopoldstad	Transdanubien
fülkizog képtelen	57	22	12	11	26	36	37	24	39	11
lél egyedül kimeresi	57	51	37	25	46	36	49	53	38	37
családi okokból	47	32	24	29	32	24	28	31	23	31
megszáradják vagy kirabolják	59	57	41	32	57	45	63	64	36	42
lél, hogy valami történik vele	60	50	44	37	53	40	69	68	46	39

8. TÁBLA: Városlakók és lokális szorongások

Kockázata annak, hogy a kerületben	A cselekmény városenkénti rangsora (a szélső és a budapesti értékkel együtt)				
	Amsterdam	Budapest	Hamburg	Krakkö	Wien
zaklatják	3	5(1,97)	2	1(3,39)	4
leütik és megsérül	2	3(1,94)	4	1(2,87)	5(1,84)
meglopják	3	4(2,59)	2	1(3,31)	5(2,35)
megtámadják, kirabolják	2	4(2,29)	3	1(3,13)	5(1,94)
szexuálisan molesztálják	4	5(1,74)	3	1(2,50)	2
megerőszakolják közlekedési	4	5(1,56)	3	1(2,39)	2
baleset áldozata lesz	4	3(2,58)	2	1(3,00)	5(2,39)
kutya megharapja	5(1,93)	3(2,73)	2	1(2,84)	4
betörnek a lakásába	4	2(2,97)	3	1(3,58)	5(2,19)
kocsijai felönk*	3	1(3,44)	2	n. a.	4(2,61)

* Ez a kérdés a lengyel kérdőívben nem szerepelt, ezért csak 4 város összehasonlítására van lehetőség.

3.2. Öt város közérzete

Három témakörben juthatunk információkhoz a megkérdezettek véleményének megismerése által:

- miként boldogul mindennapi életében?
- miként vélekedik azokról a szervezetekről, intézményekről, amelyek mindennapi nyugalmát és boldogulását hivatottak szolgálni?
- milyen a kapcsolata közvetlen környezetével?

A mindennapi nehézségek megoldása nagyjából valamennyi vizsgált város lakójának azonos nagyságrendű problémát jelent. A városok kerületei közötti szórás is alacsony. A szubjektív megítélés alapján a legsikeresebbnek Bécs és Hamburg, a legkevésbé Amsterdam (és tőle alig lemaradva Budapest) polgárai érzik magukat.

A világ jövőjéről alkotott kép már városenként és az egyes városok különböző kerületei között is olykor jelentős eltéréseket mutat. A leg-

inkább optimisták a budapestiek (az ötfokú skálán: 3,36) és nyomukban a bécsiek (3,30), a legpesszimistábbak a hamburgiak (2,85), tőlük nem sokkal lemaradva a krakkóiak (2,97). Ez utóbbi városban különösen nagy eltérés van a vizsgált két kerület lakosságának jövőbe vetett bizalmi szintje között (szórás: 1,20), míg Hamburg (0,96) és az említettek között helyet foglaló Amszterdam (0,93) lakosai a különböző kerületekben nagyjából azonosan vélekednek saját lehetséges jövőjük jóra vagy rosszra fordulásáról. Budapesten a két kerület között igen nagy az eltérés: így fordulhat elő, hogy a magyar főváros bűnügyi szempontból fertőzöttebb és általában is esetedebb (IX.) kerületében az reménységi szint nagyjából azonos Amszterdaméval és Krakkóval, míg a jobban szituált (XXII.) kerületben az optimisták aránya vetekszik Bécs két kerületének lakosaiéval. Ugyanakkor az is jelzésértékű, hogy a reményvesztettek legkisebb aránya is Budapestre jellemző. E csoport Hamburg egyik és Krakkó mindkét vizsgált kerületében kétszeresen haladja meg a budapestiét. A világ jövőjét teljesen reménytelennek tartók aránya Budapesten, Amszterdamban és Bécsben 5–7, Hamburgban 9–12, Krakkóban 12–17%.

Ettől is eltérő azonban a *személyes vágyak és lehetőségek közötti összhangról kialakított nézet*. Legtöbb reménnyel a bécsiek tekintenek jövőjükre (3,72), a legkevesebbel a krakkóiak (3,13). Budapest (3,32) Hamburggal (3,50) és Amszterdammal (3,35) együtt a középmezőnyben foglal helyet. Az egyes kerületek közötti összhang Bécsben (szórás: 0,92) és Amszterdamban (0,94) a legnagyobb, Krakkóban (1,22) a legkisebb. A személyes sorsukkal szemben teljesen reményvesztettek aránya is Bécsben a legkisebb (2–3%), Budapest és Hamburg 1-1 kerületében eléri a 8%-ot, Krakkóban pedig a 13–14%-ot.

A *szabadidő eltöltése* a vizsgált városokban eltérő képet mutat. Különbözik a feszültség-oldás és információszerzés e fontos terepnuma nemcsak városokként, hanem városrészenként is, olyannyira, hogy – nem ebben az egyetlen dimenzióban – nagyobb lehet a hasonlóság két különböző város egy-egy városrésze között, mint egyazon város két kerülete között.

A *baráti társaság szerepe* országoként nagyon különböző és semmiféle összefüggést nem mutat a vizsgált terület szociális helyzetével. A preferencia-sorrendben első helyen van Amszterdam és Bécs (a

megkérdezettek 90–92%-a nyilatkozott úgy, hogy ez a szabadidő-eltöltés fontos vagy nagyon fontos formája), amit Hamburg és Krakkó követ (83–86% között), a sort Budapest zárja (Ferencvárosban a megkérdezettek 74, Budafok-Tétényben 79%-a nyilatkozott az említett formában).

A *moziba járás* sehol nem tartozik a szabadidő-eltöltés legkedveltebb formái közé. Ebben a tekintetben azonban már nemcsak a városok, hanem azokon belül az egyes városrészek között is jelentős eltérés mutatkozott. Ezt meggyőzően mutatja a 9. sz. táblázat.

9. TÁBLA: Város-kerületek és szabadidő-töltések I.

Jár moziba?	város - kerület									
	Amszterdam		Budapest		Hamburg		Krakkó		Bécs	
	De Baarsjes	Zuidoost	IX.	XXII.	Wilhelmsburg	Seilshoop/Bramfeld	Gregorzka/Kazimierz	Nowy Biezanow	Leopoldstadt	Transdanubien
1 (soha)	36	40	45	34	58	46	50	55	39	46
1 + 2	66	55	81	67	86	81	85	88	67	77
3 + 4	35	35	19	33	14	19	15	13	33	23
4 (nagyon gyakran)	9	10	4	5	5	2	2	2	15	6

Hasonlóképp nagy a szóródás mind a városok, mind az egyes városrészek között, ha azt vizsgáljuk: *jár-e* a megkérdezett *színházba, koncertre*. A „soha” választ adók legnagyobb arányban Hamburg és Krakkó munkásnegyedeiből kerülnek ki (57, ill. 53%), de nem sokkal marad le mögöttük Krakkó másik kerülete (53%), továbbá mindkét amszterdami negyed (50, ill. 51%). Ebből a megközelítésből Bécs és Budapest „jobbik” kerülete szerepelt a legjobban (35, ill. 37%).

Az *életterlátogatás gyakorisága* utalást jelent a szabadidő-eltöltési szokásokra is, de a vagyoni jólét megélésének is egyik fokmérője. Aligha meglepő, hogy a legnagyobb gyakorisággal mindkét bécsi, valamint a „jobbik” hamburgi kerület lakói látogatják ezeket az intézményeket (67–73%). A sor másik végén Budapest és Krakkó, azoknak is szegényebb kerületei állnak (23–35%). Amszterdam (a már említett 67% mellett a másik kerület 43%) és Hamburg (39, ill. 52%) erősen

megosztott, látványosan tükrözik vissza a jólét különböző lépcsőfokait.

A szabadidő-eltöltés bevett módja, ha az egyén *szociális tevékenységet folytat*. Legalábbis olyan országokban, ahol a munkamegosztás jellegéből és számos más tényező hatására (egészségi állapot nyugdíjaskorban, viruló NGO-k stb.) az embereknek marad erre fordítható szabadidejük. Ebből a szempontból a legkedvezőbb helyzetben Amsterdam van (a megkérdezettek 33, ill. 42%-a nyilatkozott úgy, hogy ilyen tevékenységet gyakran vagy nagyon gyakran végez), a legkedvezőtlenebben Krakkó mindkét kerülete (5, ill. 6%), ill. Ferencváros (8%) van. Mindazonáltal e tevékenységek vélhetően komoly hagyományokra is épülnek. Máskülönbén nemigen volna érthető, hogy a fenti választ Bécs mindkét kerületében kevesebben (11–11%) adták, mint Budafok-Tétényben (13%), s Hamburg is messze van az élvonal-tól (19, ill. 14%).

Az *egyesületi, ill. a klubélet* intenzitása sokban hasonló alapokon nyugszik, mint az előbb tárgyalt kérdéskör. További értékelés helyett álljon itt az erre vonatkozó eredményeket mutató 10. sz. táblázat.

Figyelmet érdemel, hogy a *diszkóba járás* sokban hasonló „nemzeti” jellegzetességeket mutat, mint az előbb említett két szabadidő-eltöltési forma (11. sz. táblázat).

Az *aktív sportolás* kétségtelenül mind egészségmegőrző, mind közösségformáló erejénél fogva fontos része a szabadidő-tevékenységnek. A korábbi indokok miatt nem meglepő: Amsterdam és Bécs szerepel a lista élén, Budapest és Krakkó (ezen városoknak is az elesettebb kerületei) a sor végén. Budapest XXII. És Krakkó „jobb” kerülete közé csak Hamburg hátrányosabb helyzetben levő kerülete ékelődik be.

Minden korosztály legkedveltebb szabadidő-eltöltési formája a *séta és a kirándulás*.³⁵ Hamburgot kivéve, ahol ezt mindkét kerület megkérdezett lakosságának mintegy fele a nagyon kedvelt időtöltési formának tekinti, a többi város kerületei között jelentős az eltérés. Azonban még a „gyengébben teljesítő” kerületek sem közelítik meg azt a

³⁵ Ez a kérdés a lengyel kérdőívben nem szerepelt, ezért csak 4 város összehasonlítására van lehetőség.

10. TÁBLA: Város-kerületek és szabadidő-töltések 2.

Jár egyesülete, klubba?	város - kerület									
	Amsterdam		Budapest		Hamburg		Krakkó		Bécs	
	De Baarsjes	Zuidoost	IX.	XXII.	Wilhelmsburg	Steilshoop/ Bramfeld	Gregorzki/ Kazimierz	Nowy Biezanow	Leopoldstadt	Transdanubien
1 (soha)	53	39	84	74	66	65	92	94	63	64
1 + 2	62	51	91	85	74	75	94	95	73	74
3 + 4	38	49	9	15	26	25	6	5	27	26
4 (nagyon gyakran)	20	27	5	6	19	17	3	2	17	17

11. TÁBLA: Város-kerületek és szabadidő-töltések 3.

Jár diszkóba?	város - kerület									
	Amsterdam		Budapest		Hamburg		Krakkó		Bécs	
	De Baarsjes	Zuidoost	IX.	XXII.	Wilhelmsburg	Steilshoop/ Bramfeld	Gregorzki/ Kazimierz	Nowy Biezanow	Leopoldstadt	Transdanubien
1 (soha)	55	62	84	77	86	73	79	81	74	72
1 + 2	72	74	94	88	93	89	91	91	84	85
3 + 4	29	26	6	12	7	11	9	9	16	15
4 (nagyon gyakran)	9	8	2	4	2	2	2	2	9	7

negatív rekordot, amit csaknem egységesen a magyar főváros mindkét kerülete felmutat (33, ill. 27%).

Összefoglalva a szabadidő eltöltésének jellemzőit, az a nem túl biztató következtetés vonható le, hogy régiókban erre nem a közösségi élet különböző terenumai a legjellemzőbbek. Az indoklás ugyan e felmérés által nem bizonyítható, azonban más vizsgálatokból eredeztethetően megalapozottan vélelmezhető: a magyar és a lengyel (s itt a sor folytatható volna) polgárok jelentős részének ezekre a szabadidő-eltöltési lehetőségekre részint ideje, részint megfelelő anyagi háttere, s igen gyakran az említettek közül egyike sem áll a kívánatos mértékben rendelkezésre.

A közérzet szempontjából fontos, hogy a lakosság bízhatson a kiszolgálására, érdekeinek védelmére létrehozott és általa finanszírozott

12. TÁBLA: Városiakók bizalma az intézményekben

Bizalom	A városok intézményekbe vetett bizalom szerinti ranghelye (és Budapest valamint a szélső helyek átlagértéke)				
	Amsterdam	Budapest	Hamburg	Krakkó	Wien
az egészségügyben	3	4(3,22)	2	5(3,13)	1(4,13)
az egyházakban	5(2,81)	4(2,89)	3	1(3,30)	
a szociális intézményekben	5(2,78)	3(2,91)	4	2	1(3,34)
az állam által létrehozott magánintézményekben	2	4(2,96)	3	5(2,80)	1(3,63)
az ifjúsági jóléti intézményekben	3	4(2,96)	5(2,85)	2	1(3,29)
a rendőrségben	5(3,10)	4(3,24)	1(3,67)	3	2
a bíróságokban	3	4(2,90)	2	5(2,78)	1(3,56)
az iskolarendszerben	4	3(3,45)	5(3,18)	2	1(3,68)

intézményekben. Ha azt vizsgáljuk, hogy az egyes intézményekbe vetett bizalom milyen fokon áll, a következő képet kapjuk (12. sz. táblázat).

Látható, hogy ebből a szempontból a legjobban a bécsiek, a legrosszabbul a magyarok érzik magukat. Valamennyi város polgárának van egy-egy olyan intézménye, amelyikre úgy gondolja, hogy támaszkodhat. (Az itt nem jelzett, az egyes kerületek közötti olykor nagy szórásertékek azonban arra utalnak, hogy ez a megállapítás is olykor csak egyik vagy másik kerület lakosaira érthető.) A polgárok véleményét figyelembe véve a többségnél inkább bízhatnak a hamburgiak a rendőrségükben és az egészségügyi szolgáltatásukban, az amszterdamiak az állam által létrehozott magánintézményeikben, a krakkóiak az egyházban, a szociális és az ifjúsági jóléti intézményekben. Az is látható azonban, hogy ezek a bizalmi értékek általában és egyenként is nagyon eltérőek. A bécsiek sokkal inkább bíznak egészségi, mint egyéb intézményeikben. Az előbbihez képest náluk is a szociális és az ifjúsági intézmények megítélése sokkal rosszabb. Ugyanez a másik végpon-
ton is jól észlelhető.

Budapest két kerületének lakossága összességében legtöbbször az iskolarendszert, közvetlenül ezt követően a rendőrséget és az egészség-

ügyet becsüli. Legkevésbé bízik az egyházakban, a bíróságokban és a szociális intézményekben. Nem nehéz észrevenni: ez a rangsorolás jelentősen eltér attól, amit a média közvetítésével hangadó közvélemény-formálók gyakran elhítenek akamag velünk. Csupán egyetlen lépést teszünk akkor, ha ebből a következő következtetésre jutunk: vélhetően *mind a mindennapi, mind a bűnözéstől való félelmeink és szorongásaink mérséklésében azok az intézmények tehetnek a legtöbbet, amelyekben az emberek megbíznak.* Akkor is, ha ez a bizalom korántsem teljes körű és töretlen.

A szabadidő eltöltéséről már volt szó. Arról még nem, hogy *miként érzik az emberek magukat közvetlen környezetükben.* A továbbiakban ebből a kérdéskörből emelünk ki néhány jellemző adatot.

A megkérdezettek többsége *szívesen lakik jelenlegi lakóhelyén,* bár városonként és városrészenként nem azonos mértékben. Leginkább Krakkó, és Bécs lakó kedvelik lakóhelyüket, legkevésbé a budapestiek. (Jellemző hogy a lakóhelyüket egyáltalán nem kedvelők aránya a többi városban 2–8% között mozog. Budapest két kerületében azonban egyaránt 24%.) Abban az esetben azonban, ha a feltett kérdésnek a másik végpontját nézzük (nagyon szeret jelenlegi lakóhelyén lakni), két városban is jelentős eltéréseket tapasztalunk. Így Amszterdamban 12, ill. 30%, Budapesten 27, ill. 40%. A lakóhelyüket nagyon kedvelők aránya valamennyi vizsgált kerület közül Budafok-Tétényben mutatta a legmagasabb arányt.

A következő kérdés az előbbi válasz indokát kereste, és a *megkérdezett lakókerületének atmoszférája* után érdeklődött.

Lakóhelyüket a krakkóiak szeretik a leginkább (3,96), őket követik a bécsiek (3,86), majd a hamburgiak (3,77), az amszterdamiak (3,68), a sort a budapestiek zárják (3,18). Ellentétben a többi várossal (ahol ez az arány 2–8% között mozgott), a magyar főváros két kerületében az emberek 24–24%-a nyilatkozott úgy, hogy kifejezetten utálja azt a kerületet, ahol lakik. Ugyanakkor a kerületüket kedvelő emberek arányát tekintve ez a specialitás már eltűnt: Budafok-Tétényben lagnak a vizsgálatba bevont kerületek közül legtöbben (40%) olyanok, akik kifejezetten szeretnek itt lakni. A budapesti kerületek lakossága tehát abban különbözik a többitől, hogy szélsőségesen polarizált.

13. TÁBLA: Városlakók közérzete

Jellemző közérzet	A városok kedveltségének magyarázata szerinti ranghelye (és Budapesti valamint a szélső helyek átlagértéke)				
	Amsterdam	Budapest	Hamburg	Krakkó	Wien
családias atmoszféra	5(3,74)	4(3,96)	3	1(4,20)	2
üzletiaság	4	2(3,14)	5(2,81)	3	1(3,49)
biztonság érzete	3	4(3,40)	2	5(3,11)	1(3,83)
csendes	4	1(3,73)	3	5(3,15)	2
barátságos	4	1(3,82)	5(3,13)	2	3

Ezt követően az indokokat kerestük. A következő kérdésekre kapott rangsor sokat elárul ezekről (13. sz. táblázat).

Egyetlen amszterdami kerület kivételével a megkérdezettek több mint 80%-a a környékbeli lakosokat *barátságos embereknek* tartja, s ugyancsak egyetlen budapesti (XXII.) kerület kivételével hasonló magas arányban tartják jónak a *helyi tömegközlekedést*. A *lakhatási költségek* megítéléséről azonban mind az egyes városok, mind azok kerületeinek lakossága nagyon eltérően vélekedett: leginkább Hamburg (70-85%) és Bécs egyik kerületében (87%) ítélték jónak a körülményeket, legrosszabb véleménnyel pedig Amsterdam egyik (43%), valamint Krakkó mindkét kerülete (55, ill. 57%) vélekedett. Budapest mindkét kerülete (69, ill. 67%) a középmezőnyben foglalt helyet. (Ugyancsak 67%-os arányban vélték megfelelőnek a lakhatási költséget Amsterdam és Bécs másik kerületében.) *Az üzletekkel való ellátottságról* Krakkó (mindkét kerületben 98-98%) és Budapest IX. kerületének lakosai (94%) nyilatkoztak leginkább pozitívan, Amsterdam (77, ill. 72%), de különösen Hamburg egyik kerületében (67%) az előbbieknél jóval kedvezőlenebb kép alakult ki. Az *esti szórakozóhelyek* hiányáról legkevésbé Krakkó egyik kerületében panaszkodtak (73%-os elégedettségi szint), míg a hamburgi megkérdezettek adták legnagyobb arányban a negatív véleményeket (16, ill. 20%-os elégedettségi szint). A kerületen belüli *sportolási lehetőségekkel* leginkább Hamburg (61, ill. 68%), valamint Bécs egyik kerülete (68%), legkevésbé Budapest XXII. kerülete (38%) és Amsterdam egyik kerülete (33%-os arány) volt elégedett.

A kerületen belüli biztonságérzet és a kerületen belül szolgáló *rendőrségbe vethető bizalom* nem feltétlenül mozog együtt. Leginkább Bécs egyik kerületében (87%), legkevésbé Amszterdam egyik kerületében (53%) bíznak a helyi rendőrökben. Hamburgban (72, ill. 78%), Budafok-Tétény (76%), Krakkó történelmi városrészében (75%) és Bécs másik kerületében (75%) magas arányban bíznak a rendőrségben. Ugyanez a bizalom közepesnek mondható Amszterdam (60%), Ferencváros (62%) és Krakkó lakótelepi városrészében (63%).

A *szomszédokkal való kapcsolat* Krakkóban, Hamburgban és Budapesten (77-85% között) inkább jellemző, Amszterdamban és Bécsben a kapcsolatról beszámolóik aránya alacsonyabb (66-69%). A *baráti kapcsolatról* beszámolóik körében egyik irányból kiemelkedik Krakkó (74-76%), másik irányból Bécs (43-45%), ill. Budapest (40-49%) és Hamburg egyik kerülete (45%). Az emberek többsége úgy véli: ha bajba kerül, *számíthat szomszédjára*. Azonban itt is városonként és kerületenként jelentős eltérések mutatkoznak. Ez látható a 14. sz. táblázatban.

14. TÁBLA: Város-kerületek bizalma a szomszédokban

Számíthat szomszédjára?	város - kerület									
	Amszterdam		Budapest		Hamburg		Krakkó		Bécs	
	De Baarsjes	Zuidoost	IX, XXII	XXII	Wilhelmsburg	Steilschoop/ Bramfeld	Gregorzki/ Kazimierz	Nowy Biezanow	Leopoldstadt	Transdanubien
igen	30	23	37	20	18	27	20	18	48	36
nem	70	78	63	80	82	73	80	82	52	64

A közösségi kapcsolat megélt élménye a *környezet kellemesebbé tételéért* együttesen kifejtett erőfeszítések sora. Ebben legaktívabb Budafok-Tétény (77%), amit Hamburg egyik kerülete követ (60%-kal) és általában Budapest (Ferencváros: 51%, azonos arányban Amszterdam egyik kerületével), míg az ilyen tevékenységben részt vevők aránya Bécs egyik kerületében a 26, a másikban a 43%-ot, Amszterdam másik kerületében a 33%-ot éri el.

3.3. Öt város prevenciósi módszerei

A bűnmegelőzésnek számos lehetősége van, amelyeknek akárcsak vázlatos bemutatása meghaladná e tanulmány kereteit. Két fontos területét mértük fel: egyrészt a feltáró jellegű tevékenység aktivitásáról, másrészt az aktív megelőzés gyakorlatáról szereztünk információkat.

Elsőként azt vizsgáltuk: honnan kaphat leginkább az egyén segítséget ahhoz, hogy kellemetlen élményeit másokkal megosztva a további hasonló támadások ellen az eddiginél sikeresebben védekezni tudjon. Ez a *konfliktusok kibeszélése*. Az egyes társadalmak eltérő kultúrája számos esetben mutatkozott meg. Ami közös vonás: a család abszolút prioritása. A részletek a 15. sz. táblázatban találhatók.

15. TÁBLA: Város-kerületek konfliktuskibeszélesi fórumai

A rossz eseményekről leginkább beszélt	város - kerület									
	Amsterdam		Budapest		Hamburg		Krakkó		Bécs	
	De Baarsjes	Zuidoost	IX.	XXII.	Wilhelmsburg	Siersthoop/ Bramfeld	Grzegorzki/ Kazimierz	Nowy Bezanow	Leopoldstadt	Transdanubien
a családjával	90	90	89	92	93	91	87	91	86	95
a klubban	42	47	7	18	31	23	5	5	22	29
a szomszédokkal	53	69	52	61	78	63	76	78	56	72
a munkatársaival	85	82	57	62	88	80	73	73	52	57
a barátaival	94	90	81	82	87	93	85	87	93	94

A *bűncselekmények aktív megelőzése* számos környezeti tényező hatására lehet sikeres. Az egyes városok, ezeken belül a kerületek ezeknek az – általunk menüként felkinált – *ötleteknek* eltérő fontosságot tulajdonítottak. Erről a 16. sz. táblázat ad eligazítást.

16. TÁBLA: Városok prevenció ötletei

A legjobb módszer a kerületben	Prevenációs ötletek fogadása az egyes városok részéről, a városok eszeniti ranghelye (és Budapest valamint a szélső helyek átlagértéke)				
	Amsterdam	Budapest	Hamburg	Krakkó	Wien
jobb közvilágítás	2	1(3,40)	5(2,74)	3	4
térfigyelő	2	3(2,98)	5(2,67)	1(3,88)	4
lakosság együttműködése helyi rendőrséggel	3	5(3,20)	2	1(4,09)	4
kevesebb áldáhatatlan hely	2	5(3,05)	3	1(3,95)	4
tisztább utcák, parkok	1(3,99)	5(2,96)	2	3	4
magánbiztonsági cégek	1(3,39)	3(2,84)	5(2,59)	2	4
polgárőrség (járórozó polgárok)	1(3,53)	3(2,98)	5(2,27)	2	4
több sport, szabadidős elfoglaltság	2	5(3,16)	3	1(4,41)	3
lakosság bevonása a kerület ügyeibe	2	5(2,91)	1(3,90)	3	4
iskolai erőszak megelőzése	4	5(3,10)	1(4,49)	2	3
a szociálisan elesett csoportok jobb gondozása	2	5(2,97)	3	1(4,26)	4
erőszak szigorúbb büntetése	3	5(2,84)	2	1(4,62)	4
több rendőr az utcákon	2	5(3,16)	4	1(4,58)	3
több hatalom a rendőrségnek	2	5(3,17)	3	1(4,37)	4

4. Három város hat kerülete

Az eredetileg öt városra kiterjedő kvantitatív kutatás eredményeinek ismertetése ez alkalommal háromra korlátozódik. Ezek közül kettőt-kettőt a korábbi (Budapest-Bécs), illetve a legutóbbi (Budapest-Krakkó) történelem számos ponton kötött össze. A prezentáció érinti a kriminális viktimizáció témakörét, benne a tényleges áldozattá válás nagyságát és az áldozattá válástól való félelem nagyságát és minőségét. Ezt a megkérdezettek környezetükről alkotott véleményének összehasonlító értékelése követi, végül a jövő kilátásairól alkotott vélemények összegzésére kerül sor.

4.1. Félelem, szorongás

A három város közül kettőt-kettőt a történelem különböző szakában számos olyan kapcsolat fűzött össze, aminek kulturális kihatásai mindmáig nem múltak el. Budapest és Bécs évszázadokon keresztül egy birodalom részei voltak, Budapest és Krakkó – túl a több évszázad előtti közös államiságon – a második világháború után csaknem fél évszázadon keresztül tartozott egy politikai tömbhöz. A kulturális és politikai gyökerek és determinánsok számos áttételen keresztül napjainkban is hatást gyakorolnak a „hétköznapi” viselkedésre, és befolyásolják az ember beállítódását a környezetéhez. Az aktuális mielőbbi érkező hatások megélése és megítélése, a lehetséges és célszerű válasz-viselkedések repertoárja nagyrészt attól függ, ahogyan valamely jelenséghez viszonyulunk, milyen válaszlehetőségek között van módunk választani. Különbő társadalmakban – nagyrészt a hagyományok erejénél fogva – ugyanarra a jelenségre más-más válaszreakciók lehetségesek.

A negatív élmények (mint pl. bűnözés) nemcsak a statisztikai számokban kifejeződő mennyiségükben és minőségükben hatnak ránk. Az élmények megélése attól is függ, hogy milyen a viszonyunk környezetünkhöz. A szokatlanság, az ismeretlentől való félelem éppúgy növelheti az ember szorongását, mint ahogy csökkentheti ezt az érzést az a meggyőződés, hogy számíthat a közvetlen és a távolabbi környezet segítségére.

Kiindulási alap a felmérésnek az a megállapítása, hogy *a három város megkérdezett lakosságának közvetlenül megélt (direkt) és közvetlen környezete által megélt (indirekt) viktimizációs terhelése közel azonos.* Tény, hogy a városoknak csupán két-két markánsan különböző (összesen hat) kerülete került elemzésre, s tény az is, hogy az egyes városokban a megkérdezettek, ill. környezetük által megélt viktimizációs megterhelés súlypontjai eltérőek. Ezek a kerületek és a városok közötti különbségek a végső összegzéskor azonban kiegyenlítődtek.

Mindezek ismeretében azt *feltételezhetnénk*, hogy a szűkebb és a tágabb környezetben, továbbá a nagyvilágban jelentkező, szorongást előidéző tényezőkről is hasonlóan vélekednek a hat kerületből, illetve

a három városból megkérdezett lakosok. Az eddigi adatfeldolgozások ezt a hipotézist egyértelműen cáfolják. Ebből pedig az következik, hogy más-más okok idézik elő ezeket a félelmeket és szorongásokat. Ha pedig ez így van, akkor a bűnözés elleni fellépés, méginkább a bűnözéstől való félelem csökkentése a városi, egyazon városon belül pedig a kerületi sajátosságokhoz igazodó eszközök és módszerek alkalmazásával lehet eredményes. A kutatás egyik fejleménye az *uni-formizált prevenció alkalmazhatóságáról eddig vallott felfogás újragondolása* lesz.

A három város polgárai a direkt vagy az indirekt viktimizációt eltérően élték meg és dolgozták fel magukban. Ez, a sérelem okozását követően, a *bűnözéstől való félelem szintjének eltérő változásában* volt mérhető: Bécsben akár a közvetlenül, akár a közvetve áldozattá válás után, a korábbinál nagyobb félelemben élők aránya szignifikánsan kisebb volt, mint Budapesten és Krakkóban.

Budapest és Bécs lakossága, a Krakkóban élőkhez képest, sokkal kevésbé fél attól, hogy *közvetlen lakókörnyezete közterületein* fizikai támadásnak eshet áldozatul.

A *bűncselekményeknek nem minősülő*, azonban sok város lakó biztonságérzetét, nyugalmát és jó ízlését kedvezőtlenül befolyásoló devianáns *jelenségeket* (mint hiányos közvilágítás, romos épületek, graffitik, szemét, csavargó fiatalok, koldusok, zaj, vandalizmus stb.) legkevésbé Krakkó tolerálja, amelyet Budapest követ. Az előzőekhez képest e megnyilvánulásokat Bécs lakosai sokkal inkább elviselik.

A város egészében *jelentkező kellemetlenségek* (akár olyan szociális gyökerű problémák, mint pl. munkanélküliség, szegénység, utcai kábítószerezés, környezetszennyezés, akár olyan kriminális problémák, mint pl. a bűnözés, a korrupció, a külföldiek elleni bűnelkövetés, a külföldiek által elkövetett bűncselekmények) megítéléséről kapott információk azt mutatják, hogy az említett jelenségek a legnagyobb problémát a krakkóiaknak, majd ezt követően a budapestieknek okozzák. E két várostól messze lemarad Bécs polgárainak érzékenysége.

Ezen ismeretek birtokában nem meglepő, hogy a *globális félelmek* (ilyenek pl. a világméretű környezetszennyezés, a nukleáris erőművek lehetséges hatásai, a tömeges munkanélküliség, a nyugati és az iszlám

világ ellentéte, a nemzetközi bűnözés vagy a terrorizmus jövőre gyakorolt hatásai) is leginkább Krakkó lakosai körében a legelterjedtebbek. Bár a globális félelmek méreteit tekintve Krakkó egésze még a korábbiaknál is nagyobb távolságra került Budapest két kerületének átlagértékétől, azonban ezúttal a magyar város két kerülete is nagymértékben eltérő véleményt formál. A bűnözéstől lényegesen kevésbé fertőzött budai kerület a leginkább szorongó Krakkóhoz közelít, míg az évtizedek óta magasabb bűnözéssel együtt élni kénytelen pesti kerület szorongási szintje a legalacsonyabb értéket jelentő Bécs mindkét kerületét alulmúlta.

4.2. Közérzet

A jó vagy a rossz *közérzetet* lényegesen befolyásolni képes számos tényező (ilyenek pl. bizonytalanság-érzés, zajos, koszos környezet, elégtelen nyugdíj, elérhetetlen rendőrség, szomszédokkal való kapcsolattartás rossz minősége stb.) vizsgálata szerint bár ezek egyenkénti fontossága városonként, sőt kerületenként is eltérő, végső soron a három területi egység összességében mégis nagyjából azonos képet mutat.

Az előbbi kérdésnek tulajdonképpen egyik alkérdéseként is lehet tekinteni a *szabadidő-felhasználás* módját. Bécshez képest a másik két város polgárai sokkal kevésbé veszik igénybe a testi és lelki egyensúly, a jó közérzet megőrzéséhez fontos lehetőségeket (ilyenek pl. moziba, színházba, egyéb szórakozó helyekre, éttermekbe járás, sportolás, kirándulás). Az okok részben jól ismertek: Bécshez képest Budapest és Krakkó lakosságának lényegesen nagyobb része fordítja szabadidejét (munkaidőn kívüli idejét) is munkavégzésre. Ehhez társul az életszínvonal lényeges különbsége egyrészt Bécs, másrészt Budapest és Krakkó között, ami miatt az utóbbi két város polgárainak többsége bizonyos szabadidő-tevékenységeket ma még nem a realitások, hanem a vágyak körébe sorol.

4.3. Három város prevenciós módszerei

Eltér a három város megkérdezett lakossága abból a szempontból, hogy *kikkel beszél meg problémáit*, továbbá, hogy mennyire használja ki a közösségi eszmecsere lehetőségeit. Krakkóban tesznek leginkább kísérletet ilyen kommunikációra, Budapest és Bécs ebből a szempontból közel azonos arányban, de kisebb aktivitást mutat. Mindhárom helyen leginkább a család az a közeg, amelyik alkalmasnak mutatkozik ilyen véleménycserékre. Ezt követi mindhárom városban a baráti kör, majd a szomszédság. Krakkóban nagy szerephez jut a munkahely, míg Bécsben, ahol a munkahely a másik két városhoz képest alárendelt szerephez jut, előtérbe kerül a pub-beli (kocsmai?) ismeretségi kör.

A hatékony bűnmegelőzés szempontjából nem közömbös, hogy a városlakók *mennyire bíznak* azokban, akik életük, egészségük biztosításában jelentős szerepet játszanak, vagy legalábbis ilyen funkciót kellene betölteniük. A rendelkezésre álló adatok szerint Budapest és Krakkó egyrésztől, Bécs másrésztől teljesen eltérő képet mutatnak. Az egyházat kivéve (Krakkóban) valamennyi, a vizsgálatba bevont intézmény ún. bizalmi indexe a két Közép-kelet-európai országban szignifikánsan alacsonyabb, mint Bécsben. Egyrésztől Bécs, másrésztől Budapest és Krakkó lakosainak véleményei leginkább az egészségügyi és a szociális hálózatról, az állam által alapított, de magánkézben működő intézményekről térnek el. Budapest és Krakkó lakossága –Bécshez képest – sokkal kevésbé bízik az igazságügyi szervekben is. Egyes esetekben az említett intézmények iránti bizalmat kinyilvánító bécsi megkérdezettek aránya több mint kétszeresen haladja meg akár a budapesti, akár a krakkói polgárok bizalmának arányát.

A *bűnmegelőzés* lehetőségeinek kiaknázásában a közeli és távolabbi környezetével legelégedetlenebb Krakkó a legaktívabb. A másik pólust Bécs jelenti, mert a megkérdezett lakókat ebben a városban érdekli legkevésbé a kriminálprevenció. A bűnmegelőzési lehetőségekről Krakkó vallja a leginkább konzervatív nézeteket. Itt a legmagasabb a szigorúbb büntetést, a több hatalommal felruházott több rendőrt követelő, továbbá a video-monitorokban és a magánbiztonsági cégek bűnmegelőzési tevékenységében bízők aránya. A krakkóiak a másik két város polgárainál tájékozottabbak, mert az ő körükben a legnagyobb azok aránya is,

akik az iskolai erőszak, a jobb szociális ellátás vagy a fiataloknak szánt több és jobb szabadidő-kihasználást tartják fontosnak.

Összegezés helyett ezúttal csak néhány következtetés levonására van lehetőség. Ezek a következők:

1. A különböző városoknak a vizsgálatba bevont kerületeiben, a megkérdezett személyeket ért közvetlen, vagy a közvetlen környezetüket ért közvetett bűncselekményi terhelés közel azonos.
2. Ennek ellenére a három különböző városban az emberek többsége eltérően reagál mind a bűncselekményekre, mind a környezetükben jelentkező kedvezőtlen jelenségekre. Ebben vélhetően a kulturálisan determinált – időben közeli és távolabbi – hagyományok jelentős szerepet játszanak.
3. Bécs megkérdezett lakóinak többsége a tradicionális értékekben bekövetkező változásokat éppúgy, mint a deviancia legkülönbözőbb formáit nagyobb távolságtartással és nagyobb belenyugvással fogadja el, mint az e jelenségekkel főként csak az utóbbi évtizedben szembesülni kényszerülő Budapest, s különösen Krakkó lakói. Feltételezhető, hogy ehhez a különbséghez nagyban hozzájárul a hivatalos intézményekbe vetett nagyobb (Bécs) vagy csekélyebb (Budapest, Krakkó) bizalom. A bizalomhiánynak – Budapest és Krakkó esetében – a másfél évtizede lezajlott rendszerváltáson átívelő, mind a múltból eredeztethető, mind a jelen valóságából származó tapasztalati okai vannak.
4. A nehezen megélt gyors változásokat és az államapparátussal szembeni nagyfokú bizalomhiányt Krakkó két kerületének megkérdezettjei a bűnmegelőzés érdekében tanúsított aktivitással ellentételezik. Ugyanez a mentalitás azonban a közintézményekkel szemben Krakkóhoz hasonlóan nagy fenntartásokkal élő budapestiekre nem jellemző. A magyar főváros kerületeinek lakói nehezen veszik tudomásul a környezetükben bekövetkezett változásokat. Nemcsak a közintézményeikbe vetett bizalom alacsony, de kezdeményezőkézségük is a kedvezőtlen jelenségek megelőzése érdekében. Hasonlóan alacsony a kezdeményezőkézség Bécsben, ahol azonban – az előbbi két város lakóival ellentétben – a lakosság nagy része úgy érezheti, hogy a közintézmények megvédik a környezet kellemetlenségeivel szemben.